

KS. TOMASZ MOSKAL
KS. PIOTR WIŚNIEWSKI
KS. RASTISLAV ADAMKO

ORGANY I ORGANIŚCI W PARAFII RACŁAWICE W LATACH 1650-1998. STUDIUM ŹRÓDŁOWE

WSTĘP

Parafia pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Racławicach została erygowana, jak się przypuszcza, w 2. połowie XIII wieku, a z pewnością między 1253 r. (kanonizacja patrona w Asyżu) a 1326 r. (pierwsza wzmianka źródłowa) (Rawski 31; Kowalski 353-354). Do końca okresu staropolskiego znajdowała się

Ks. dr hab. TOMASZ MOSKAL, prof. KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Teologii, Instytut Nauk Teologicznych, Katedra Historii Kościoła; e-mail: tomasz.moskal@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0174-893X>.

Ks. dr hab. PIOTR WIŚNIEWSKI, prof. KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Nauk o Sztuce, Katedra Badań nad Monodią i Polifonią Religijną; e-mail: piotr.wisniewski@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8225-7552>.

Ks. Prof. ThD. Dr hab. RASTISLAV ADAMKO, PhD – Uniwersytet Katolicki w Ružomberku (Słowacja), Wydział Pedagogiczny, Katedra Muzyki; e-mail: rastislav.adamko@ku.sk; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4769-9368>

Rev. TOMASZ MOSKAL, PhD Habil., Associate Professor at KUL – John Paul II Catholic University of Lublin (KUL), Faculty of Theology, Institute of Theological Sciences, Department of Church History; e-mail: tomasz.moskal@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0174-893X>.

Rev. PIOTR WIŚNIEWSKI, PhD Habil., Associate Professor at KUL – John Paul II Catholic University of Lublin (KUL), Faculty of Humanities, Institute of Arts Studies, Department of Religious Monody and Polyphony; e-mail: piotr.wisniewski@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8225-7552>.

Rev. Prof. ThD. RASTISLAV ADAMKO, PhD – Catholic University in Ružomberok (Slovakia), Faculty of Education, Music Department; e-mail: rastislav.adamko@ku.sk; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4769-9368>.

w granicach diecezji krakowskiej. Po zajęciu przez Austrię w 1772 r. terytoriów leżących w widłach rzek Wisła i San funkcjonowała w części diecezji zwanej zawiślańską – *Civistulana dioecesis Cracoviensis* (Kumor, „Granice metropolii” 286-287). Gdy w 1786 r. erygowano diecezję tarnowską, parafię raclawicką włączono w jej granice. W tymże samym roku trzy dekanaty: głogowski, rudnicki (z Raclawicami) i miechociński przyłączono do diecezji przemyskiej (Kumor, *Ustrój i organizacja* 161). Zmiany w organizacji terytorialnej Kościoła w 1992 r., ujęte w bulli papieża Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae Populus*, spowodowały, że parafia Raclawice została włączona w granice diecezji sandomierskiej (Kończak 226-227).

Źródła historyczne odnoszące się do dziejów parafii mają, oczywiście, proveniencję przede wszystkim kościelną. Zawierają informacje m.in. o wyposażeniu świątyni oraz osobach przy niej posługujących. Obszerna kwerenda przeprowadzona pod kątem jubileuszu parafii, przypadającego w 2026 r., umożliwiła wydobycie danych, niekiedy bardzo szczegółowych, odnośnie do organów i organistów w Raclawicach. Według informacji ujętej w księdze zawierającej inwentarze kościołów w parafiach archidiaconatu sandomierskiego z 1650 r. w Raclawicach odnotowano nowy pozytyw (AKKKS, sygn. 797, k. 119v). Jest to pierwsza wzmianka źródłowa o instrumencie, wyznacza zatem *terminus a quo* niniejszego opracowania. *Terminus ad quem* określa przeniesienie do nowego kościoła w 1998 r. aktualnie funkcjonującego instrumentu, który jest nadal rozbudowywany.

Kwerendą objęto archiwa: Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu, Archidiecezji Przemyskiej oraz Parafialne w Raclawicach. Odnalezione dokumenty, szczególnie odnoszące się do XX wieku, dostarczają niezwykle istotnych i szczegółowych informacji w określonym temacie. Wykorzystana została także literatura podejmująca zagadnienia historycznokościelne dotyczące Raclawic oraz odnosząca się do instrumentów i osób z nimi związanych (organistów, organmistrzów, duchownych). Na szczególną uwagę zasługuje monografia Waldemara Kowalskiego (1998), artykuły Tomasza Moskala („Budynki sakralne”; „Duszpasterze parafii”; „Cura animarum”; „Proboszczowie parafii”; „Inwentarz parafii Raclawice z 1923 roku”; „Inwentarze parafii Raclawice z 1940 i 1954 roku”) oraz praca magisterska Marii Konopki (*Organy i organiści*) i jej skrócona wersja wydana drukiem („Organy w archidiaconacie sandomierskim”). W zakresie muzycznym niezastąpionym przewodnikiem jest czterotomowa praca źródłowa Marii Szymanowicz (*Polska bibliografia organów*).

Skupienie się na dziejach jednej parafii umożliwiło przedstawienie problemu badawczego w układzie rzeczowo-chronologicznym. W pierwszej kolejności

zaprezentowane zostaną instrumenty, a następnie posługujący się nimi organiści. Ten nurt narracji będzie wzbogacony informacjami o osobach i wydarzeniach z nimi związanych.

ORGANY

Organy na ziemiach polskich występują od XIII wieku (Kisieliński 769; Szymanowicz, „Organy 2. W Polsce” 775), w parafiach zaś upowszechniły się w wieku XVII. Do służącego przy nich, oprócz – rzecz jasna – duchowieństwa, personelu pomocniczego: nauczycieli, zakrystianów, dzwonników, grabarzy, kantorów, dołączyli organiści oraz ich pomocnicy – kalikanci. W XVIII wieku, według biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego¹, organista był to „najprzedniejszy (...) z sług kościelnych, zwłaszcza gdy gdzie przystojny człowiek, który nie mało się przykłada do pomocy w kościele i do nabożeństwa” (Litak 168-171).

Pierwsze informacje o kościele w Raławicach podał Jan Długosz (Prokop 77-83), pisząc w 2. połowie XV wieku, że był w niej drewniany kościół: „villa habens in se ecclesiam parochialem ligneam”. Być może ta świątynia istniała jeszcze w 1650 r., kiedy to w inwentarzu kościoła raławskiego został wymieniony „pozytyw nowy” (AKKKS, sygn. 797, k. 119 v). Wydaje się, że instrument został zniszczony wraz ze świątynią w czasie „potopu szwedzkiego”. W okolicy bowiem miała miejsce bitwa z najeźdźcą (Barnat; Marcinkowski). Z pewnością Szwedzi zdewastowali kościół, gdyż w protokole powizytacyjnym z 1676 r. czytamy o budowie nowej świątyni: „Ecclesia Rałaviensis. Tituli S. Stanislai Episcopi et Martyris lignea noviter sumptibus Parochi extracta” (AKKKS, sygn. 798, 88). Fakt korzystania z organów poświadcza pośrednio informacja z 1694 r., według której posługę organisty w Raławicach pełnił Albert Mrowecki (AKKKS, sygn. 800, 72). W 1727 roku zapisano, że w kościele jest chór muzyczny z ławkami: „chorus musicalis et scamna” (AKMK, sygn. AV 22, 35), a w protokole wizytacji odbytej dziesięć lat później czytamy, że świątynia raławicka posiadała duży chór, bardzo eleganckiej konstrukcji, z ławkami, oraz chór muzyczny nowo wybudowany z bardzo stabilnymi organami: „Chorus Musicus noviter extractus cum organo Magno Stabili” (AKMK, sygn. AV-25, 242).

W latach 30. XVII stulecia Raławice i część wsi Przędzel należącej do parafii nabył podczaszy wieluński Józef Grabiński. Przyczynił się on do budowy nowej świątyni, która została konsekrowana 26 października 1742 r. przez sufragana

¹ Michał Jerzy Poniatowski (1736-1794), koadiutor i biskup płocki, koadiutor i administrator apostołski diecezji krakowskiej, arcybiskup metropolita gnieźnieński, prymas polski (Nitecki 355).

krakowskiego Michała Kunickiego (Kracik 140). Według protokołu powizytacyjnego z 1748 r. chór muzyczny nie był jeszcze gotowy, aczkolwiek stare organy już na nim ustawiono: „Chorus musicalis necdum est extractus, organum stabile antiquum in Scrinio positu conservatur” (AKMK, sygn. AV-42, k. 32v). Z informacji zapisanej w protokole powizytacyjnym sporządzonym w 1761 r. wynika, że instrument posiadał 13 głosów: „In Choro Organum stans continens in se voces 13” (AAP, sygn. 1476, *Opis kościoła*, 39). Podobnie zanotowano w kolejnym chronologicznie protokole z 1765 r. (AKMK, sygn. AV 51, k. 166v) oraz inwentarzu z 1812 r. (AAP, sygn. 1476, *Inventarium Omnium*, 211). Do informacji o organach 13-głosowych w 1826 r. dodano opis ich wyglądu. Były pomalowane na niebiesko, posiadały dwa miechy, były wsparte na dwóch drewnianych kolumnach, kolorowo pomalowanych (AAP, sygn. 1476, *Inwentarz dekanalny 1826*, 240). Ich wartość szacowano na 20 florenów reńskich (264). Na chórze przechowywano wówczas „antiphonarium, psalterium, graduale” (266). Organy te służyły parafianom raclawickim aż do pożaru kościoła w 1914 r.

Po zakończeniu I wojny światowej proboszcz raclawicki ks. Wojciech Sapecki rozpoczął z parafianami budowę nowej świątyni, którą konsekrowano 8 maja 1922 r. Ponieważ dotychczasowe organy spłonęły wraz z kościołem, co znajduje odzwierciedlenie w inwentarzu z 1923 r.: „Organy – Nie ma, gdyż spaliły się w roku 1914”, w 1921 r. zakupiono za 170 000 marek w Krakowie nowy instrument – fisharmonię „nożną dwugłosową z pedałem” (APR, *Księga dochodów i rozchodów*, informacja z 1921 r.). W rachunkach parafialnych z lat 1918-1939 znajdujemy informację o kosztach napraw tego instrumentu: 1930 – 5 zł., 1933 – 13 zł 77 gr., 1936 – 30 zł (tamże).

W 1954 r. parafię objął nowy proboszcz, ks. Mieczysław Porawski. Postanowił on zakupić do kościoła nowe organy. W jego biografii czytamy: „Organy są konieczne – tak postanowił. Z jego postanowienia bardzo cieszył się organista Karol Mróz, który dotychczas w czasie liturgii grał na harmonii nożnej z dodatkową klawiaturą pedałową” (Barć 17). Już 15 lipca 1954 r. proboszcz nawiązał kontakt z Tomaszem Czaplą², któremu przekazał 5 000 zł. na części organowe (APR, *Kronika*, 6). Jako wikariusz w Ulanowie, poznał organmistrza Bronisława Kaltenbeka. Od niego dowiedział się o dobrych częściach do organów, które znajdują się na Ziemiach Odzyskanych. Organmistrz na ten cel otrzymał 100 dolarów USA (APR, *Kronika*, 7)³. Ks. Porawski 9 października 1954 r. tak pisał w

² Tomasz Czapla (1902-1980), polski muzyk i pedagog, ukończył w 1928 r. Konserwatorium Towarzystwa Muzycznego w Krakowie, od 1952 r. był dyrektorem Państwowej Szkoły Muzycznej w Rzeszowie, zob. <https://pddm.mcklezajsk.pl/tomasz-czapla/>, dostęp 04.02.2023.

³ Warto przytoczyć słowa ks. Porawskiego: „Pieniądze te otrzymałem jeszcze w 1947 r. w czasie mojego pobytu w Lesku od ks. Tomasza Adamiaka, zam. w USA, rodem z Glinnego, jako

kronice parafialnej: „Za stop ze starych piszczałek organowych zapłaciłem za 15 kg – 2.040 zł” (APR, *Kronika*, 8). Z kolei 16 października: „Nadeszły przesyłką kolejową, zakupione przez organmistrza Bronisława Kaltenbeka, ok. 200 sztuk piszczałek dużych organów” (APR, *Kronika*, 9). Kilka dni później, 11 października 1954 r., Kaltenbek otrzymał 5000 zł, które wykorzystał na miech do organów. Przywieziono go z Kętrzyna koleją 25 października 1954 r. (APR, *Kronika*, 9).

Ks. Porawski poszukiwał na Ziemiach Odzyskanych także całych organów. Dowiedział się o takiej możliwości od ks. Ludwika Hupkały (APR, *Kronika*, 9). 26 października 1954 r. napisał list do Kurii Biskupiej we Wrocławiu, zwracając się z prośbą o udzielenie informacji na temat możliwości zakupu kontuaru organowego. W odpowiedzi z 10 listopada udzielono mu informacji, że kuria może odsprzedać tę część do organów pneumatycznych za ok. 10.000 zł (APR, *Kronika*, 9). Proboszcz racławicki wybrał się z organmistrzem Kaltenbekiem do Wrocławia. Kontuar przypadł im do gustu, był jednak zbyt drogi i zrezygnowano z jego kupna (APR, *Kronika*, 10). Nie zaprzestali jednak szukać całego instrumentu. Mógł pochodzić ze zniszczonych lub przeznaczonych do rozbiórki zborów poprotestanckich. Ks. Porawski podróżował w tym celu wielokrotnie do Wrocławia i okolic. Po powrocie z objazdu w maju 1955 r. i uzgodnieniach z Kurią Diecezjalną we Wrocławiu (zachowała się w tej sprawie obfita korespondencja) postanowił zakupić za 60 000 zł niekompletne, 12-głosowe organy w Radkowie. Brakowało w nich 1 głosu: Fletu Traverso 4!⁴ W rozbiórce i przygotowaniu do transportu miał pomóc Władysław Oćwieja⁵. W związku z jego nagłą chorobą ks. Porawski wysłał do Radkowa organmistrza Kaltenbeka z pomocnikiem. Nie przywieźli jednak wyczekiwanych organów. Powodem były trudności w demontażu i transporcie. Wobec piętujących się trudności ks. Porawski był zmuszony wielokrotnie podróżować do Wrocławia, gdyż – jak czytamy w kronice – „sprawa ciągle jest w toku i dziwnie trudno ją załatwić” (APR, *Kronika*, 20). Ostatecznie, mimo protestów mieszkańców Radkowa, 19 sierpnia 1954 r. nastąpiło wyekspediowanie organów z Wrocławia do Racławic. Koleją przetransportowano instrument do Niska. Stamtąd 22 sierpnia 1955 r. furmankami konnymi przewieziono je do Racławic, następnie „strukturę złożono

stypendium 100 Mszy św. Dolary te wozilem ze sobą po kolejnych placówkach duszpasterskich. W Jarosławiu trzymałem je między cegłami nieotynkowanej sali obok chóru, a w Ulanowie w zalakowanej butelce pod ścianą plebanii od strony ogrodu. Przed wyprowadzeniem się z Ulanowa do Racławic miałem trudności z odnalezieniem tej butelki z dolarami” (APR, *Kronika*, 7-8).

⁴ Przy demontażu organów okazało się, że ukrył go miejscowy organista. W kwietniu 1955 r. sprzedał go ks. Porawskiemu (APR, *Kronika*, 17).

⁵ Władysław Oćwieja (1918–1955), wirtuoz organów, dyrygent, pierwszy organista katedry pw. św. Jana we Wrocławiu (Subel 349).

w kościele, a kontuary i piszczałki na plebanii” (APR, *Kronika*, 25). 29 sierpnia 1955 r. przystąpiono do rekonstrukcji i rozbudowy organów. Należało m.in. uzupełnić głosy, wstawić nową wiatrownicę pedałową, kontuar ustawić przodem do ołtarza, rozbudować chór. Ks. Porawski w kronice parafialnej pisał:

Okazało się, że sprowadzone organy nie są 11-głosowe, jak to głosiła Kuria Wrocławska i na co wskazywały nazwy głosów na registrach, lecz tylko 10-głosowe (...) Postanowiliśmy rozbudować organy do pełnych 12 głosów i dodać do pedału dwa nowe pełne głosy (...) Wreszcie rozpoczęła się ta robota przy organach i ksiądz Franciszek Zmarzły⁶ nie będzie miał już okazji mówić do drugich z uśmiechem «Narozczytniał, ale czy będzie miał czym zamiesić». (APR, *Kronika*, 26)

Po zakończeniu restauracji instrumentu organy odebrał Tomasz Czapla, który wówczas był dyrektorem Państwowej Szkoły Muzycznej w Rzeszowie, a prywatnie kolegą ówczesnego organisty raclawickiego Karola Mroza. Uroczyste poświęcenia miało miejsce 11 grudnia 1955 r. Na ten dzień w Raclawicach przeniesiony został odpust parafialny ku czci Niepokalanego Poczęcia NMP. Poświęcenia dokonał ks. prałat Władysław Opaliński, proboszcz kolegiaty pw. Bożego Ciała w Jarosławiu. Z okazji tej uroczystości miał miejsce koncert organowy. Wykonał go Władysław Sokołowicz, organista kolegiaty pw. Świętej Trójcy w Krośnie⁷. Dzięki skrupulatności ks. Porawskiego można odtworzyć koszt nowego instrumentu. Jak już wspomniano, za organy zapłacono w Kurii Diecezjalnej we Wrocławiu 60 000 zł. Pozostałe koszty: manipulacyjne – 13 500 zł, podróż i transport – 9 744 zł, demontaż – 7 000 zł, materiały dodatkowe – 6 814,90 zł, odnowienie, przeróbka i montaż organów – 40 000 zł, malowanie struktury organowej – 4 000 zł, roboty ślusarskie – 300 zł, utrzymanie dwóch pracowników od 29 sierpnia do 10 grudnia 1955 r. – 3 600 zł, koszt poświęcenia organów – 3 282 zł. Łącznie daje to 148 240,90 zł. Do uczestnictwa w poświęceniu instrumentu zaproszono na rodziców chrzestnych 1100 osób, wysyłając im stosowne zaproszenia. Do parafii powróciło około 800 kopert z datkami. Przyniosły one dochód 43 097 zł. Resztę wydatków na organy pokryto z funduszu parafialnego. Wydawać by się mogło, że cel został osiągnięty (APR, *Kronika*, 29-30).

Ks. Porawski dążył jednak do powiększenia instrumentu. Odbył w tym celu, jak wcześniej, wiele podróży, co ilustruje tabela 1.

⁶ Ks. Franciszek Zmarzły (1889–1956), wikariusz 1918-1922, a następnie w latach 1930-1956 proboszcz w Raclawicach (Moskal, „Duszpasterze parafii” 170-171).

⁷ Władysław Sokołowicz (1902-1968), absolwent Salezjańskiej Szkoły Organistów, ukończył studia muzyczne w Konserwatorium Lwowskim, organista katedralny w Przemyślu, po II wojnie światowej w kościele farnym w Krośnie, dyrygent i kierownik artystyczny chóru „Echo” w Krośnie, zob. <https://mnzp.pl/symfonia-czerni-i-bieli-fotografie-wladyslawa-sokolowicza-ze-zbiorow-muzeum-narodowego-ziemi-przemyskiej/>, dostęp 04.02.2023.

Tab. 1. Miejsca odwiedzone przez ks. Mieczysława Porawskiego w poszukiwaniu organów do parafii Racławice w latach 1961-1975

Rok	Miejsce	Cel	Wynik
1961	Bolków	Zakup organów 26-głosowych	Po konsultacji z organmistrzem Fabianem Jarzymowskim rezygnacja z zakupu – chór w kościele w Racławicach był zbyt niski, „trzeba by obniżyć obudowę organów, a ta jest ładna i szkoda byłoby ją niszczyć”.
1964	Jelenia Góra	Zakup organów w Cieplicach Zdroju. Obejrzenie 37-głosowego instrumentu w Świerzynie.	Odmowa sprzedaży przez proboszcza w Cieplicach Zdroju. Rezygnacja z instrumentu w Świerzynie – stare i typu stożkowo-mechanicznego.
1965	Działdowo	Organy w kościele ewangelickim.	Rezygnacja z zakupu - organy zdewastowane, brak metalowych piszczałek, zachowała się część drewnianych.
1966	Lądek Zdrój	Organy w kościele ewangelickim.	Rezygnacja z zakupu – organy kompletne, 23-głosowe, stan bardzo dobry, ale zbyt wysoka cena 280 000 zł.
1966	Warmia i Mazury	Szczytno Biskupiec NN	Bardzo zniszczone. Dwudziestogłosowe w dobrym stanie. Zbyt małe.
1967	Wałbrzych	Organy w kościele ewangelickim przeznaczonym do rozbiórki z powodu szkód górniczych.	Rezygnacja z zakupu – dobre, ale do kościoła w Racławicach za małe.
1968	Żmigród k. Miłicza	Organy w zborze ewangelickim	Rezygnacja z zakupu – zbyt zdewastowane.
1973	Unisław Śląski Jedlina Zdrój	Organy 19-głosowe w kościele ewangelickim. Organy 27-głosowe w kościele ewangelickim.	Rezygnacja z zakupu – brak większości głosów metalowych. Rezygnacja z zakupu – zbyt wysoka cena.
1974	Międzybórz	Organy firmy Schlag und Sohne Schweidnitz. Opus 963. 25-głosowe. W bardzo dobrym stanie. I manual – 9 głosów, II manual - 10 głosów w tym klarnet 8 jęczykowy, w pedale 6 głosów.	Wierni nie wyrazili zgody na sprzedaż organów.
1975	Kalisz	Organy w kościele jezuitów.	Sprawdzenie pracy organmistrza Jerzego Kureckiego.

Źródło: APR, *Kronika*, 61, 66, 68, 73, 81–82, 85–86, 91–92, 97, 138, 140, 147–151, 156.

Podróże powodowały u ks. Porawskiego postępujący uszczerbek na zdrowiu. Po powrocie z Działdowa pisał: „Podróż bardzo mnie zmęczyła. Zaczęłem wątpić, czy uda mi się znaleźć na Ziemiach Odzyskanych jakieś organy ok. 22-25 głosowe, odpowiednie dla naszej parafii” (APR, *Kronika*, 82). Mimo to nie tracił nadziei, przygotowując świątynię na nowy instrument. Mając na uwadze, że chór w kościele raclawickim może być zbyt mały dla przyszłych organów, w 1967 r. postanowił go rozbudować (APR, *Kronika*, 95).

W poszukiwaniu instrumentu ks. Porawskiego zaczął wspierać organmistrz Fabian Jarzymowski. W czasie pobytu w Międzyborzu w 1974 r., gdzie – jak pisał ks. Porawski – „organy przypadły mi bardzo do gustu”, przekazał Jarzymowskiemu sporą sumę pieniędzy na kupno części organowych. W następnych miesiącach miały miejsce kolejne transze. Śmierć organmistrza w styczniu 1975 r. zaskoczyła proboszcza raclawickiego. Z organmistrzem zawarł tylko ustną umowę. Przez cały rok starał się o odzyskanie przekazanych funduszy od spadkobierców Jarzymowskiego. Istniała obawa, że pieniądze nie zostaną zwrócone. Kiedy już w to zwątpił, w listopadzie 1975 r. udało się „cudem” odzyskać większość przekazanych funduszy (APR, *Kronika*, 144-160).

Niepowodzenia związane ze znalezieniem organów, które byłyby – według ks. Porawskiego – odpowiednie do Raclawic, skierowały jego uwagę na inne rozwiązanie. Za namową organmistrza Jerzego Kureckiego 7 sierpnia 1975 r. zawarł z nim umowę na rozbudowę dotychczasowego instrumentu. Zgromadzono bowiem, oprócz istniejących organów, duży miech, niemal kompletny zestaw piszczałek frontowych: Wiolonbas 16’, Fletbas 16’, Flet 8’, różne piszczałki drewniane z wielu niekompletnych głosów, wiatrownicę pedałową na 2 głosy. W umowie uzgodniono, że nowe organy mają mieć 25 głosów: w I manuale – 10, w II – 10, w pedale – 5. Wykonawca miał skonstruować nowy kontuar z dodatkowym wejściem na dwa głosy pedałowe. W kronice parafialnej ks. Porawski zapisał: „Wierzę mocno, że doczekam się tego, że w kościele w Raclawicach staną dobre, dwudziestopięciogłosowe organy” (APR, *Kronika*, 156-157). Konsultacje z organmistrzem przybierały niekiedy dość nieoczekiwany charakter. Egzemplifikacją tego może być spotkanie z Kureckim na dworcu PKP Warszawa Wschodnia, które trwało całą noc z 23 na 24 listopada 1975 r., a dotyczyło szczegółów związanych z nowym instrumentem. Wykonawca otrzymał po uzgodnieniach 60 000 zł. Zobowiązał się wykonać solidne organy, z dobrego drewna, o ładnym brzmieniu. Ks. Porawski o tym spotkaniu zapisał w kronice: „(...) nabrałem przekonania, że sprawa budowy nowych organów weszła wreszcie na właściwą drogę. Że ja dotąd nie straciłem zmysłów – to prawdziwy cud!!!” (APR, *Kronika*, 160-161).

Prace nad demontażem starego instrumentu i montażem nowego Kurecki z pomocnikami rozpoczął w lipcu 1977 r. Już z końcem sierpnia zakończono instalację organów i strojenie głosów. Nowe organy były instrumentem, zgodnie z ustaleniami, 25-głosowym, systemu stożkowo-pneumatycznego o rozkładzie głosów: w I manuale – 10 głosów, w II manuale – 10 głosów i w pedale – 5 głosów. Ich rozkład był następujący:

I manual – 10 głosów: Pryncypał 8', Gamba 8', Hohlflöt 8', Amabilis 8', Oktawa 4', Blokflöt 4', Flet leśny 2', Kwinta 2 ch 2 2/3', Mikstura 4 ch, Krzywy róg 8' jęz.

II manual – 10 głosów: Kozi róg 8', Salicet 8', Flet kryty 8', Kwintenon 8', Flet rurkowy 4', Trawers 4', Róg nocny 2', Sifflet 1', Seskwialtera 2 ch, Obój 8' jęz.

Pedał – 5 głosów: Wiolonbas 16', Subbas 16', Fletbas 16', Oktawbas 8', Flet 8'.

Połączenia: II-I, I-P, II-P, Super I-I, Super II-II, Super II-I, 2 wolne kombinacje, Tonów w manualach: 61, w pedale 27.

Przyciski: piano, mezzoforte, forte, tutti, Automat pedału (APR, *Kronika*, 177).

Podobnie jak wcześniej dzięki skrupulatności proboszcza możemy określić koszt modernizacji instrumentu: 340 000 zł, w tym piszczałki metalowe – 120 000,00 zł, kontuar, montaż – 220 000 zł (APR, *Kronika*, 177), sama praca organmistrza Kureckiego została wyceniona na 30 000 zł (APR, *Kronika*, 175). Do parafii Jata przekazano odpłatnie: szafę z wszystkimi piszczałkami frontowymi, 2 wiatrownice na 9 głosów, miech i piszczałki do głosów (APR, *Kronika*, 174-175).

Ks. Porawski, który myślał o budowie nowego kościoła co najmniej od lat 80-tych, zrealizował swoje plany w 1998 r. Pierwszą Eucharystię w nowej, murowanej świątyni, odprawiono 9 kwietnia 1998 roku. Do tego kościoła przeniesiono także organy, dokonując ich remontu i modernizacji, dokładając kolejne głosy.

ORGANIŚCI

Pierwszym znanym z imienia i nazwiska organistą z Raćławic był Albert Mrowecki. Podczas wizytacji w 1694 r. zanotowano, że służy kościołowi od dwóch lat za wynagrodzeniem 10 florenów kwartalnie. Zeznał także

(...) że się wszystko lepiej za terażniejszego Księdza Plebana⁸ nabożeństwo prowadzi aniżeli za innych, Katechizmu nie bywa, dzieci wiejskie nie uczą się, Ksiądz Pleban jedzie zawsze do chorego, nikt nie umarł bez chrztu świętego, zapowiedzi zawsze bywają przed ślubem. Ksiądz Pleban zawsze mieszka przy kościele". Upomniął się „że mu X. Pleban przeszły to jest Ksiądz Mietelski nie zapłacił suchedni jednych (AKKKS, sygn. 800, 72).

⁸ Proboszczem w Raćławicach był wówczas ks. Jan Rychalski, kanonik poznański, instytucyjowany na stanowisko 12 czerwca 1694 r. (AKKKS, sygn. 800, 71).

Organiści raclawiccy mieszkali w jednym domu z wikariuszem (BSDwS, sygn. J 1440, 36). W 1736 r. zanotowano, że był to budynek stary, drewniany, nadal używany przez wikariusza i organistę, pokryty nowym dachem kosztem ówczesnego proboszcza (AKMK, sygn. AV-25, 243)⁹, obowiązki wikariusza pełnił zaś ks. Józef Wójcikowski, odnotowany w Raclawicach w 1748 r. jako komendarz (AKMK, sygn. AV-42, k. 31v). Proboszcz, w trosce o piękno kultu, otaczał troską organy i kapełę, czerpiąc na to fundusze z własnych dochodów (AKMK, sygn. AV-25, 245). Ponadto wybudował swoim kosztem dom dla siebie. Troszczył się nadto o inne budynki kościelne, urządzając je również własnym sumptem. Na uwagę zasługuje otaczanie się przez proboszcza ludźmi ze sztuką muzyczną dobrze obeznanymi, którzy codziennie chwalili Pana w chórze i na organach (AKMK, sygn. AV-25, 246).

Kolejnym znanym z imienia i nazwiska organistą w Raclawicach był Franciszek Rzezuicki, występujący w protokole powizytacyjnym z 1748 r. Mieszkał w starym domu przy dzwonnicy (AKMK, sygn. AV - 42, k. 32v). Jego umiejętności wizytator ocenił jako wystarczające i zasługujące na otrzymywane utrzymanie (AKMK, sygn. AV - 42, k. 32v).

W trzydzieści lat później w Raclawicach organistą był Jan Nowakowski. Miał wówczas 26 lat. Zamieszkiwał w domu rodzinnym, gdyż budynku dla organisty nie było (AKMK, sygn. AV-42, k. 32v). Za swoją pracę otrzymywał wynagrodzenie w wysokości 40 florenów rocznie (AKMK, sygn. AV-51, k. 167v).

Następna wizytacja wymienia kolejnego organistę raclawickiego, 25-letniego Jana Koczelskiego. Koszt jego posługi oszacowano również na 40 florenów (AKMK, sygn. AV - 51, k. 167v). Ponieważ nadal nie było domu dla organisty, mieszkał w starej plebanii proboszcza, obok cmentarza przykościelnego (AKMK, sygn. AV-51, k. 162v). Mieściły się w niej pokój i izba z mniejszym pomieszczeniem dla rodziny. Obok niego znajdowały się stajnia i zagroda dla bydła. Ks. Józef Nicałkiewicz¹⁰ planował budynek odrestaurować dla kolejnego wikariusza, dla organisty zaś wybudować nowy (AKMK, sygn. AV-51, k. 170). Wydaje się, że plany te zostały zrealizowane, gdyż w 1804 r. mieszkanie dla organisty znajdowało się w jednym budynku ze szpitalem i było w dobrym stanie (AAP, sygn. 340, 55). Także osiem lat później budynek był – jak pisano – w dobrym stanie (AAP, sygn. 1476, *Inventarium*, 225), natomiast w 1824 r. określano go już jako stary i wymagający częściowej reparacji (AAP, sygn. 1476, *Tablica*

⁹ Rządcą parafii Raclawice był wówczas ks. Jan Gołyński, instalowany na stanowisko 11 czerwca 1731 r. (Szczepaniak 275).

¹⁰ Ks. Józef Nicałkiewicz (1735-1817), proboszcz w Raclawicach od 1769 r. (Moskal, „Proboszczowie parafii” 333).

specyfikacyjna stanu beneficjum, kościoła, parafii [1824], 54). Z 1826 r. posiadamy o nim więcej informacji. Stary drewniany dom znajdował się przy drodze do Niska. Był kryty gontem. Znajdowały się w nim dwa mieszkania z oddzielnymi wejściami. Każde z nich składało się z izby głównej, dwóch pokoiów z trzema oknami, piecami grzewczym i do gotowania oraz kominkiem, jak też ławami, kanapami i gankiem. U organisty znajdowała się także biblioteka. Podobnie wyglądał układ szpitala. W całym budynku było 12 okien z okiennicami, 8 drzwi na zawiasach z zasuwami, dwie zagrody. Wokół domu był ogród otoczony drewnianym płotem (AAP, sygn. 1476, *Inwentarz dekanalny*, [1826], 250; 275-276).

W 1824 r. zamieszkiwał go organista Bartłomiej Marecki. Pełnił on jednocześnie funkcje dzwonnika i zakrystianina. Za swoją pracę otrzymywał wynagrodzenie w wysokości 75 florenów rocznie (AAP, sygn. 1476, *Wizytacja dekanalna*, [1824], 54). W rok później dowiadujemy się, że był żonaty (AAP, sygn. 1476, [1825], 62), a w 1826 r. – że nie posiada żadnej roli (AAP, sygn. 1476, *Wizytacja dekanalna*, [1826], 68). W latach 1829-1833 organistą i zakrystianinem był Antoni Waleniewicz. Utrzymywał go proboszcz. Nie posiadał żadnego innego uposażenia (AAP, sygn. 1476, [1829], 76; [1831], 92; [1833], 100). Od 1834 r. te same obowiązki wykonywał Antoni Krakowski. Mieszkał w wynajętym domu i był na utrzymaniu proboszcza (AAP, sygn. 1476, [1834], 108). Cztery lata później w źródłach wymieniany jest dodatkowo zakrystianin Józef Trzciański, a Antoni Krakowski do 1841 r. był już tylko organistą (AAP, sygn. 1476, [1838], 116; [1839], 124; [1840], s.132; [1841], 140).

Od 1842 r. na organach w Racławicach grał Michał Dziob. Mieszkał w wynajętym domu, chociaż w 1845 r. zapisano: „Organarius habitat in domo organarii quae est in bono status”, co nie wyklucza zamieszkiwania w cudzym budynku (AAP, sygn. 1476, [1842], 154; [1843], 156; [1844], 163; [1845], 180; [1847], 188; [1848], 196; [1849], 204). W 1866 r. był uczestnikiem tragicznego wydarzenia. Na kartach *Series sacerdotalis* czytamy:

W roku 1866 25^{go} sierpnia utonął ks. Julian Rózański, wikariusz miejscowy – w Sanie – kiedy woda była przybrała – poszedłszy się kąpać z organistą Michałem Dziobem, który księdza ratując o mało że sam nie utonął – 29 sier[pnia] dopiero znaleziono ciało utonego przy brzegu z drugiej strony, prosto Malcom. Na krypie przywieziono na tę stronę i tego samego dnia, przy wielkim zgromadzeniu ludu różnej klasy i kondycji i również wielkim żalu i płaczu pogrzebano go na cmentarzu miejscowym – ks. kanonik Antoni Bober odprawił ciało do grobu. (APR, *Series sacerdotalis*, b.p.)

Na przełomie stuleci posługę organisty pełnił Antoni Józef Franuś (1868–1934). W czasie pożaru kościoła w Racławicach miał wynieść z płonącej świątyni

monstrancję. Po I wojnie światowej zakończył pracę (APR, *Księga dochodów i rozchodów*, informacja z 1921 r.).

Obowiązki organisty przejął 15 sierpnia 1921 r. Karol Mróz (1902-1977). Uzyskał pozytywny wynik egzaminu organistowskiego złożonego przed Diecezjalną Komisją Egzaminacyjną dla Organistów w Przemyślu. W 1975 r. jego wynagrodzenie wynosiło 1000 zł miesięcznie. Ponadto otrzymywał dobrowolne datki wiernych składane przy ślubach i pogrzebach. Było wypłacane na podstawie spisanej umowy, kilkakrotnie odnawianej, niezatwierdzonej przez Kurię Biskupią w Przemyślu. W opinii ówczesnego proboszcza, ks. Mieczysława Porawskiego, był „człowiekiem głęboko religijnym, uczciwym, poważanym przez parafian, wychował po katolicku dwoje dzieci, żyje przykładowie z żoną” (AAP, sygn. TPNS 210/1 Raclawice, 1975, 1; 1976, 1)¹¹. Wspierał ks. Porawskiego w jego poszukiwaniach nowego instrumentu. Proboszcz pisał w 1954 r.:

W ogłoszeniach duszpasterskich powiadomiłem parafian o podjęciu tej decyzji budowy organów i zachęciłem do ofiarności na ten cel. Zadowolenie okazał przede wszystkim miejscowy organista p. Karol Mróz, który od początku miał do dyspozycji tylko harmonię nożną z dodatkową klawiaturą pedałową. (APR, *Kronika*, s. 8)

O szacunku, jakim proboszcz darzył organistę, świadczy pismo do Kurii Biskupiej w Przemyślu z 27 lipca 1971 r., w którym zawiadamiał o jubileuszu 50-lecia pracy Karola Mroza jako organisty w Raclawicach i prosił o wysłanie na jego adres „pisma wyrażającego mu uznanie i podziękowanie” (APR, *Kronika*, s. 130). Rocznica przypadała 15 sierpnia 1971 r. W odpowiedzi bp Ignacy Tokarczuk¹² przesłał jubilatowi obraz Matki Bożej Częstochowskiej z dedykacją, podziękowaniem i życzeniami (APR, *Kronika*, 130). Gdy w 1977 r. montowano nowe organy, Karol Mróz przebywał w szpitalu. Ks. Porawski pisał 8 sierpnia:

Odwiedziłem w szpitalu w Nisku chorego naszego organistę, Karola Mroza. Powiedziałem mu o przywiezieniu organów. Był ciekawy jak wygląda kontuar. Pytał gdzie jest, czy w kościele, czy już na chórze. Gdy mu oznajmiłem, że już został wyciągnięty na chór, zasmucił się i powiedział: «To ja go już nie zobaczę, bo na chór nie dam rady wejść». Żał mi się go zrobiło, bo tyle się nastarał razem ze mną nad układaniem dyspozycji głosów dla naszych organów i przeżywał wszystkie moje niepowodzenia związane z tą sprawą. (APR, *Kronika*, 175-177)

Organista zmarł 16 sierpnia tegoż roku. W pogrzebie uczestniczyli: bratanek zmarłego, proboszcz rymanowski, ks. Franciszek Mróz, księża z dekanatu niżańskiego i spoza, organiści z sąsiednich parafii, dyrektor Tomasz Czaplą. Ks. Poraw-

¹¹ Żoną Karola Mroza była Józefa z Nadziejów (1912-1991).

¹² Ignacy Tokarczuk (1918-2012), święcenia kapłańskie przyjął w 1942 r., biskup przemyski od 1965 r. (Nitecki 448).

ski zapisał w kronice parafialnej: „W czasie przemówienia w kościele trochę się rozczuliłem i musiałem obcierać łzy. Biedny Karol nie doczekał nowych organów. Pogrzeb odbył się 18 sierpnia 1977 r. Trzeba szukać nowego organisty” (APR, *Kronika*, 176).

Po śmierci Karola Mroza organistą w Raclawicach został Ryszard Fedorowski (1938-2001). Został zatrudniony 15 września 1977 r. Ukończył Kurs dla Organistów II stopnia, zdając 20 czerwca 1957 r. egzamin przed Komisją Diecezjalną do Spraw Organistów przy Kurii Biskupiej w Lublinie. Pochodził z Raclawic. Przez kilka lat pracował w Malawie koło Rzeszowa. Jego wynagrodzenie stanowiły: stała miesięczna pensja plus dodatek za Msze św. śpiewane, ofiary kolędowe z okazji roznoszenia opłatków, dobrowolne datki wiernych przy ślubach i pogrzebach. W 1977 r. proboszcz raclawicki zawarł z nim ustną umowę, „gdyż wymieniony został przyjęty tylko okresowo, na czas próby” (AAP, sygn. TPNS 210/1 Raclawice, 1978, 1-2). Od 1978 r. corocznie spisywano ją na piśmie (zob. Tabela 2).

Tabela 2: Uposażenie organisty Ryszarda Fedorowskiego w latach 1977-1990.

Rok	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1987	1989	1990
Wynagrodzenie miesięczne	1000 zł	1000 zł	1500 zł	2500 zł	4000 zł	5000 zł	12000 zł	60000 zł	400000 zł
Ubezpieczenie od sumy	2500 zł	2500 zł	2500 zł	2500 zł	4000 zł	7600 zł	12000 zł		
Renta							7600 zł	102000 zł	455000 zł

Źródło: *Sprawozdanie...* 1977, 1; 1978, 1; 1979, 1; 1980, 1; 1981, 1; 1982, 1; 1987, 1; 1989, 1; 1990, 1).

Po powrocie do rodzinnej parafii Ryszard Fedorowski zamieszkał w domu rodzinnym. Budynek ten oraz znajdujący się przy nim lokal gospodarczy, wymagał remontu (AAP, sygn. TPNS 210/1 Raclawice, 1977, 3; 1979, 2; 1980, 2). W związku z tym w 1978 r. ks. Porawski pisał: „Czynimy zabiegi u władz budowlanych o zezwolenie na budowę domu parafialnego, gdzie znalazłyby pomieszczenie wygodniejsze salki katechetyczne i lokal mieszkalny dla organisty” (AAP, sygn. TPNS 210/1 Raclawice, 1978, 8). Starania o wyrażenie zgody na tą inwestycję proboszcz raclawicki rozpoczął kilka lat wcześniej. W 1974 r. prosił Kurie Biskupią w Przemyślu o włączenie do planu budownictwa diecezjalnego domu lub mieszkania dla organisty. Niestety w *Protokole z wizytacji kanonicznej doko-*

nanej przez biskupa Tadeusza Błaszkwicza¹³ w Raławicach w dniach 23-24 maja 1982 roku czytamy:

Punkt Katechetyczny jest konieczny, ponieważ przy 2 uczących często katecheza jest prowadzona na kościele z braku 2 salki katechetycznej. Punkt katechetyczny należy ze względu na bezpieczeństwo dzieci przy ruchliwej i wąskiej drodze (były już wypadki śmiertelne) budować po stronie szkoły, która leży również po stronie kościoła. Punktu katechetycznego nie należy łączyć z budynkiem mieszkalnym (na przykład organisty) ponieważ stały ruch i krzyk dzieci nie sprzyja warunkom domu rodzinnego, przyczynia się do niezadowolenia obydwóch stron, to jest mieszkańców i katechizującego, i konfliktów między nimi. (AAP, sygn. TPNS 210/1 Raławice. *Protokół z wizytacji kanonicznej (...)*, Aneks).

Ostatecznie zrezygnowano z budowy organistówki. Ryszard Fedorowski do końca życia mieszkał w domu rodzinnym.

Do obowiązków organisty w czasach ks. Porawskiego należała gra na organach w czasie liturgii niedzielnych, codziennych, obrzędowych oraz nabożeństw okresowych: Gorzkich Żali, Drogi Krzyżowej, nabożeństw maryjnych w maju i październiku. Ponadto przed prymarią w niedziele i święta organista z ludem śpiewał Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP. W sprawozdaniach rocznych znajdujemy nadto szczegółowe wskazania. W 1977 r. wśród potrzeb i wskazań na przyszłość postanowiono „usiłnie zabiegać u władz budowlanych o zezwolenie na budowę domu parafialnego, gdzie znalazłyby pomieszczenie salki katechetyczne i lokal na próby chóru” (AAP, sygn. TPNS 210/1 Raławice, 1977, 8). Wynika stąd, że dążono do reaktywacji chóru parafialnego, prowadzonego przez organistę. Ponadto w 1979 r. proboszcz Porawski pisał: „Rozbudować scholę i odbudować chór parafialny. Nauczyć nowych pieśni religijnych” (AAP, sygn. TPNS 210/1 Raławice, 1979, 4). W miarę możliwości organista starał się realizować te zadania, skupiając się jednak w dużej mierze na zagwarantowaniu w kościele parafialnym w Raławicach muzyki liturgicznej na odpowiednim poziomie. Organy przeniesione w 1998 r. do nowej świątyni są co jakiś czas poddawane konserwacji i modernizacji. Staraniem kolejnych proboszczów: ks. Stanisława Rzęda, ks. Jana Kądziałki oraz ks. Franciszka Sałęgi służą nie tylko liturgii, ale też propagowaniu muzyki organowej.

¹³ Tadeusz Błaszkwicz (1916-1993), święcenia kapłańskie przyjął w 1949 r., od 1970 r. biskup pomocniczy w diecezji przemyskiej (Nitecki 33).

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

ARCHIWUM ARCHIDIECEZJI PRZEMYSKIEJ – AAP

sygn. 340, Dekanat Rudnicki

- *J[ózef] Nicałkiewicz podaje wykaz z wizytacji odbytej 1804 roku X*, s. 55.

sygn. 1476, Raclawice

- *Inventarium Omnium et Singulorum penes Beneficium Parochiale Raclavicnse reperibilium mobilium et immobilium, Fundorum, Pratorum et omnium proventuum. In Diecesi Praemisliensi, Circulo Ressoventi, Decanatu Rudnicensi positum, existens in Collarione et Jure Patronatus Illustrissimi Comitatus Josephi Mniszcz 1812° Cinscriptum.*
- *Inwentarz dekanalny*, [1826], .
- *Opis kościoła w Raclawicach i jego inwentarza [1761]*.
- *Tablica specyfikacyjna stanu beneficjum, kościoła, parafii* [1824].
- *Wizytacja dekanalna*, [1824], [1825], [1826], [1829], [1831], [1833], [1834], [1838], [1839], [1840], [1841], [1842], [1843], [1844], [1845], [1847], [1848], [1849].

sygn. TPNS 210/1 Raclawice 3,

- *Protokół z wizytacji kanonicznej dokonanej przez księdza biskupa Tadeusza Błaszkiwicza w dniach 23 - 24 maja 1982 roku. Aneks.*
- *Sprawozdanie z pracy duszpasterskiej w parafii Raclawice* [1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1987, 1989, 1990].

ARCHIWUM KAPITUŁY KOLEGIACKIEJ I KATEDRALNEJ W SANDOMIERZU – AKKKS

sygn. 797

- *Inwentarze naczyni, szat i innych paramentów kościołów w archidiaconacie sandomierskim* [1650].

sygn. 798

- *Visitatio externa archidiaconatus Sandomieriensis autoritate et spaciali mandato illustrissimi ac reverendissimi principis domini, domini Andreae Trzebnicki Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopi Craviensis, ducis Severiae, per me Martinum Mozgawa, canonicum Sandomieriensem anno Domini 1676, mense Septembri inchoata, in Decembri vero mense expedita.*

sygn. 800

- *Visitationes internae et externae decanatum Koprzywnicensis, Rudnicensis, Mechocinensis, Polanecensis ecclesiarum, XLII hospitalium peractae per archidiaconem Sandomieriensem Anno Domini MDCXCIV, mense Septembri, Octobri, Novembri.*

ARCHIWUM KURII METROPOLITALNEJ W KRAKOWIE – AKMK

sygn. AV-25

- *Visitatio archidiaconatus Sandomieriensis, scilicet quatuor decanatum: Coprivnicensis, Polanecensis, Rudnicensis et Miechocinensis, ex specialii commissione Eminentissimi S.R.E. Cardinalis praesbiteri R.D. Joannis Alexandri in Lipie Lipski, episkopi Cracoviensis, ducis*

Severiae per me Andream Potocki, cathedraelem Chelmensem, Sandomieriensem canonicum, praepositum Siennensem etc. inchoata anno 1737, continua et expedita 1738.

sygn. AV-42

– *Acta visitationis in decanatibus Rudnicensi et Miechocinensi sub auspiciis et regimine Cel. R.D. Andreae Stanislai Kostka comitis in Zaluskie Zaluski, episcopi Cracoviensis, ducis Severiae, per me Andream Potocki canonicum ecclesiarum cathedralium Chelmensem et coadiutorem Cracoviensem archidiaconum et officialem Sandomieriensem, expeditae diebus Januarii, Februarii et Martii a. D. 1748.*

sygn. AV 22

– *Visitatio realis et personalis ecclesiarum, parochialium, hospitalium, capellarum, altarium et confraternitatum in quatuor decanatibus archidiaconatus Sandomieriensis, Videlicet: Rudnicensi, Miechocinensi, Coprivnicensi, et Polanecensi existentibus, sub fel. auspiciis Cel. Principis R.D. Constantini Feliciani in Szaniawy Szaniawski, episcopi Cracoviensis, ducis Severiae per me Dominikum Lochman VID, canonicum cathedralem Cracoviensem, archidiaconum Sandomieriensem a. D. 1727 diebus primis mensis Martii inchoata, tandem mensae Septembri finaliter expedita.*

sygn. AV 51

– *Acta visitationis ecclesiarum in archidiaconatu Sandomieriensi consistentium de speciali mandato Cel. Principis R. D. Cajetani Ignatii Soltyk, episcopi Cracoviensis, ducis Severiae, per me Joannem Cantium Ligęza STD, ecclesiarum Insignis Collegiatae Sandomieriensis archidiaconum in Trójca curatum expeditae a. D. 1764 inchoatae annisque sequentibus 1765 et 1766 terminatae (decanatus: Polanecensis, Miechocinensis, Rudnicensis et Coprivnicensis).*

ARCHIWUM PARAFII RACLAWICE – APR

- *Księga dochodów i rozchodów kasy kościelnej w parafii Raclawice z lat 1919-1950*
- *Kronika Parafii Raclawice 1954-1979*
- *Series sacerdotalis parochie Raclawicensis, b.p.*

OPRACOWANIA

- Barnat, Mieczysław. *Potop szwedzki. Bitwa pod Niskiem 28 marca 1656 r.* Towarzystwo Ziemi Nizańskiej, 2013.
- Barć, Bronisława, redaktor. *Ofiarne życie księdza Mieczysława Porawskiego.* Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2017.
- Kisieliński, Jarosław. „Organy, 1. Historia – dzieje powszechne”, *Encyklopedia Katolicka*, t. 14, red. Edward Gigilewicz, Wydawnictwo KUL, 2010, kol. 769-782.
- Konopka, Maria. *Organy i organiści w archidiakonacie sandomierskim w XVIII w. na podstawie akt wizytacyjnych*, Lublin 1983 [mps].
- Konopka, Maria. „Organy w archidiakonacie sandomierskim w XVIII w. (na podstawie akt wizytacyjnych)”. *Organy i muzyka organowa*, t. V, red. Janusz Krasowski [i in.], Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, Prace specjalne 33, 1984, ss. 57-70.
- Kończak, Adam, redaktor. *Rocznik Diecezji Sandomierskiej 1994.* Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 1994.

- Kowalski, Waldemar. *Uposażenie parafii archidiakonatu sandomierskiego w XV-XVIII wieku*. Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1998.
- Kracik, Jan. „Konsekracje kościołów i ołtarzy w diecezji krakowskiej w XVII-XVIII w.”. *Nasza Przyszłość*, nr 61, 1984, ss. 111-147.
- Kumor, Bolesław. „Granice metropolii i diecezji polskich (966-1939)”. *Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne*, t. 19, 1969, ss. 271-359.
- Kumor, Bolesław. *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772-1918*. Polskie Towarzystwo Teologiczne, 1980.
- Litak, Stanisław. *Parafie w Rzeczypospolitej w XVI-XVIII wieku. Struktura, funkcje społeczno-religijne i edukacyjne*. Towarzystwo Naukowe KUL, 2004.
- Marcinkowski Karol. *Stefan Czarniecki w dobie potopu szwedzkiego. Kampania nad Wisłą i Sanem r. 1655/56*. Napoleon V, 2019.
- Moskal, Tomasz. „Cura animarum w parafii Racławice w latach 1918-1939”. *Roczniki Historii Kościoła*, t. 2 (57), 2010, ss. 101-114.
- Moskal, Tomasz. „Duszpasterze parafii Racławice w latach 1918-1939”. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, t. 92, 2009, ss. 165-176.
- Moskal, Tomasz. „Proboszczowie parafii Racławice w 1772-1922”. *Veritas in caritate. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Andrzeja Szostka MIC*, red. Marcin Tkaczyk, Marzena Krupa i Krzysztof Jaworski, Towarzystwo Naukowe KUL, 2016, ss. 331-337.
- Moskal, Tomasz. „Budynki sakralne w parafii Racławice w latach 1918-1939”. *Studia Sandomierskie*, nr 15, z. 2-3, 2008, ss. 117-134.
- Moskal, Tomasz. „Inwentarz parafii Racławice z 1923 roku”. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, t. 113, 2020, ss. 285-300.
- Moskal, Tomasz. „Inwentarze parafii Racławice z 1940 i 1954 roku”. *Saeculum Christianum*, 27, 2020, z. 1, ss. 235-248.
- Nitecki, Piotr. *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Instytut Wydawniczy PAX, 2000.
- Prokop, Krzysztof Rafał. *Arcybiskupi halicycy i lwowscy obrządku łacińskiego. Szkice biograficzne*, Ośrodek „Wołanie z Wołynia”, 2010.
- Rawski, Józef. *Wybrane zagadnienia dotyczące administracji kościelnej w widłach Wisły i Sanu*, Towarzystwo Przyjaciół Tarnobrzega, 1997.
- Subel, Joanna. *Wrocławska chóralistyka 1945–2000*. Oficyna Wydawnicza ATUT, 2005.
- Szczepaniak, Jan. *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*. Wydawnictwo Antykwa, 2008.
- Szymanowicz, Maria., „Organy, 2. W Polsce”. *Encyklopedia Katolicka*, t. 14, red. Edward Gigilewicz, Wydawnictwo KUL, 2010, kol. 775.
- Szymanowicz Maria. *Polska bibliografia organów*. T. 1. Polihymnia, 2011.
- Szymanowicz Maria. *Polska bibliografia organów*. T. 2. Polihymnia, 2014.
- Szymanowicz Maria. *Polska bibliografia organów*. T. 3. Polihymnia, 2018.
- Szymanowicz Maria. *Polska bibliografia organów*. T. 4. Polihymnia, 2020.

INTERNET

Tomasz Czapla, <https://pddm.mcklezajsk.pl/tomasz-czapla/>. Dostęp 04.02.2023.).

Symfonia czerni i bieli – fotografie Władysława Sokołowicza ze zbiorów Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, <https://mnzp.pl/symfonia-czerni-i-bieli-fotografie-wladyslawa-sokolowicza-ze-zbiorow-muzeum-narodowego-ziemi-przemyskiej/>. Dostęp 04.02.2023).

ORGANY I ORGANIŚCI
W PARAFII RAĆLAWICE W LATACH 1650-1998.
STUDIUM ŹRÓDŁOWE

Streszczenie

Artykuł traktuje o organach i organistach parafii Raćlawice (diecezja sandomierska) w okresie blisko 350 lat. Parafię erygowano na przełomie XIII/XIV wieku. Informacje źródłowe o wyposażeniu świątyni sięgają 1604 r., natomiast dopiero w 1650 r. mamy pierwszą wzmiankę o instrumencie muzycznym. W XVIII wieku wymieniane są organy 13-głosowe, które użytkowano do 1914 r. Po pożarze kościoła w czasie I wojny światowej korzystano z fisharmonii dwugłosowej, którą w 1955 r. zastąpiono organami 12-głosowymi. Podjęte przez ówczesnego proboszcza próby budowy nowych organów zakończyły się ostatecznie rozbudową dotychczasowego instrumentu. W 1975 r. zostały oddane do użytku organy 25-głosowe, które w 1998 r. przeniesiono do nowego kościoła. Informacje o organistach raćlawickich źródła podają od 1694 r. Z XIX wieku pochodzą szczegółowe wiadomości o warunkach mieszkaniowych i wynagrodzeniu organistów, a z XX wieku – o ich wykształceniu i zaangażowaniu w kulturę muzyczną parafii.

Słowa kluczowe: Raćlawice (diecezja sandomierska); organy; organiści

ORGANS AND ORGANISTS
IN THE PARISH OF RAĆLAWICE IN THE YEARS 1650-1998:
A SOURCE STUDY

Summary

This article deals with the organ and organists of the Raćlawice parish (Sandomierz diocese) over a period of nearly 350 years. The parish church was erected in the late 13th/14th century. Source information about the church's furnishings goes back to 1604, while it was not until 1650 that the first mention of a musical instrument was recorded. In the 18th century, a 13-voice organ is mentioned, which was in use until 1914. After the church fire during World War I, a two-voice harmonium was used, which was replaced by a 12-voice organ in 1955. Attempts made by the then parish priest to build a new organ eventually ended with the expansion of the existing instrument. A 25-voice organ was commissioned in 1975 and moved into the new church in 1998. Sources provide information about the organists of Raćlawice from 1694 on. From the 19th century comes detailed information about the housing conditions and salaries of organists, and from the 20th century their training and involvement in the musical culture of the parish.

Keywords: Raćlawice (Sandomierz diocese); organs; organists